

Слободан ВУКИЋЕВИЋ

СЕЉАКОВ РАД ИЗМЕЂУ ТРАДИЦИЈЕ И МОДЕРНОСТИ

уствари

СЕЛО ИЗМЕЂУ ТРАДИЦИЈЕ И МОДЕРНОСТИ

Рад посвећујем професору Цветку Костићу

1. ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР

Социолошко разумијевање сељаковог рада између традиције и модерности нужно проширује расправу на *село између традиције и модерности*. Рад у категоријалном одређењу садржи динамику узајамног дјеловања друштва и природе, у нашем случају села и природе, човјека и друштва, у нашем случају сељака и друштва. Све се то одвија „крз историјску генезу материјално-предметне средине и антропосоциогенезе” (Drjahlov и др. 1996, 130). Очигледно, сељаков рад између традиције и модерности морамо социолошки тумачити и објашњавати у контексту пуног поимања друштва у смислу реалитета друштвених односа, институција и организација који се стварају у процесу удруживања људи као и у смислу остваривања генеричке суштине човјека. *Село као специфичну заједницу у оваквом социолошком приступу идентификујемо као централну јединицу посматрања у споју традиционалног и модерног* (Костић, 1975).

Теоријско-методолошку операционализацију, која наравно има и хипотетички карактер, па према томе може служити и за даља социолошка истраживања села у Црној Гори, дајемо у доље назначеним елементима:

Традиционално

Модерно

I. Традиција

I. Нови систем вредновања

1. Старе представе и схватања
2. Идејни и морални стереотипи
3. Представе многих нараштаја који су живјели у другачијим животним условима
4. Митови и симболи већ превазиђених историјских ситуација
5. Поглед на људе, друштво, свијет који свака генерација преузима од претходних
6. Традиција: знак одржаног друштвеног и духовног континуитета, повијесно живи дио историје, мјесто између прошлости и будућности
7. Традиција представља простор у којем се реализују одређене човјекове способности
8. Колективно памћење у којем индивиду налази властити идентитет
9. Традиционални морал: морални став који се заснива на ауторитету обичаја, традиције, редовног понављања
10. Групна традиција: скуп појмова у којем је повезана усмена предаја о прошлости друштвене групе (важнији догађаји у њеном развоју, њена морална схватања, обичаји и правила којима њени чланови реализују свој живот, њихове културне тековине,

1. Превредновање руралних простора на бази нових технолошких могућности
2. Превредновање руралних простора на бази критичке еколошке свијести
3. Превредновање руралних простора се данас врши са становишта: коришћења руралног простора у функцији „принудног раста”, а не у контексту еколошког очувања природе и квалитета живота и људских потреба у том смислу, поготово не у циљу ревитализације села у смислу његовог конституисања као цјеловите специфичне друштвене заједнице
4. Цивилизацијски бумеранг: што се селу чинило у прошлости, враћа се у садашњости
5. Нарушена граница оптималне дистанце у динамици културног и природног система на селу
6. Надвладава техничка средина
7. Савремено западно друштво неповратно је утонуло у нови колективизам
8. Претјерана вјера у моћ знања и посредно науке довела је до истискивања индивидуалног „ја”
9. Анонимно се конституисало изнад индивидуалног
10. Људи не желе више ништа да размјењују без финансијске добити, додир губи сваки значај. Нужна последица – недостатак смисла. Све ово је захватило и савремено село, доведена је у питање његова интактност и непосредни односи на бази познанства,

идеологија које се придржавају, стереотипи мишљења и модели понашања које слиједе у својој друштвеној активности

што је чинило суштину производње друштвеног живота села.

II. Традиционално село

1. Сеоско становништво претежно пољопривредно
2. Село као ћелија аграрног друштва има своју сопствену власт и треба да задовољава само своје сопствене потребе: села имају самосталност у сваком погледу – демографском, политичком, економском, културном
3. Идеални тип сељачког друштва везан за традиционално друштво базира на сљедећем: Економски систем уређен по логици привредне самодовољности која не разликује производњу и потрошњу; помијешаност породица – предузеће даје централну улогу заједници; локална заједница формира друштво међусобног познавања; традиција управља свим поступцима; локална заједница ужива релативну самосталност у односу на друштво
4. Село само себи dostatно, живи у релативној економској и културној аутархији
5. Генерацијска подјела улога: млади – свечаности; одрасли – вођење газдинства; старци – одржавају културно наслеђе заједнице
6. Сваки пол врши послове одређене традицијом

II. Нови тип села

1. Село је данас изгубило своју природну и социокултурну интактност
2. Промјене у савременом селу нијесу израз, прије свега, ендогених фактора и спонтаног развита села, већ су претежно наметнуте егзогеним факторима
3. Потреба новог концепта села као специфичне друштвене заједнице с обзиром на промјене карактера његове привредне и социјално-психолошке структуре и у вези с тим смисла живота на селу, те споја са градом и друштвом уопште
4. Очување природне и културне интактности на нов начин
5. Реформа територијалних заједница у смислу формирања стварних друштвених заједница са јасним пројектом инфраструктуре, економије, технике и технологије, урбанизма, културе и образовања који село враћа „у живот”
6. Проблем села је цивилизацијски проблем при чему је најважнија културолошка димензија кроз коју се обезбеђује квалитет и смисао живота у њему. То се не може постићи само на бази економије, технике и технологије, политике

7. Привидна хомогеност групе: по угледу, богатству, моралу
8. Сеоско друштво се темељи на испреплетаности улога: представља групу по узајамном познанству; друштвени живот у селу на узајамном дјеловању појединаца; сви живе у великој колективној присутности; појединци се формирају у одређеној сеоској средини са карактеристикама те средине и њеном оригиналном структуром
9. Рутинизација механизма сеоског живота
10. Поларизација друштвеног живота на селу око одрђеног броја бинома: богати – сиромашни; мушкарци – жене; по политичкој одређености; битно не само за локалне него и за националне размјере
11. Већина становништва живи од пољопривреде, интерес владајуће класе усмјерен на пољопривреду, између сеоског друштва и глобалног друштва не постоји јасна разлика
12. Традиционална сеоска друштва су усмјерила све своје напоре према одржавању структурне равнотеже која је била резултат структурне еволуције
13. До промјене долази полагано и свака је новина морала чекати барем смјену генерација да би заузела своје мјесто у систему и да би је сви прихватили као елемент традиције групе
14. Раслојавање и друштвена мобилност: постепено успињање на друштвеној лествици; главни покретач стицања друштвеног угледа заснованог на власништву над земљом (економски успјех нужан, али не довољан услов за постизање угледа)
7. Повратак на преиндустријски начин живота и рада није више могућ
8. Нови квалитетнији живот заснован на новим могућностима зависи не само од технологије, организације рада, продуктивности и слично, већ и од друштвених вриједности
9. Селу је данас сва власт наметнута са стране (по томе је највише село)
10. Модерност намеће нови концепт уклапања села у глобално друштво, с обзиром на то да више нема аграрног друштва већ се ради о индустријском, капиталистичком и постиндустријском друштву
11. Нарушава се унутрашња равнотежа села у смислу да његова властита средства не могу задовољавати потребе властитог становништва, тако да се село данас мора отворати према спољњем свијету и прекинути са својом аутархијом
12. Село се своди на заселак који више не може представљати цјеловит облик друштвеног живота
13. Сва техника и технологија „долази” сељаку са стране, уносећи радикалне промјене у друштвену структуру села; природу; еволуцију; традицију; социјално-психолошку структуру сељака и искуство
14. Сеоско друштво које се сада обликује нема своју специфичну слојевитост – паралелну са глобалним друштвом

15. Отуђеност рада и живота савременог села – рад не производи друштвени живот села (многи раде на селу, чак и они који се баве пољопривредом, а живе у граду)

16. Село остаје без традиције и без модерности у погледу цјелине друштвеног живота села. Реалитет села се данас не поклапа ни са традицијом ни са модерношћу

17. Савремено село се налази између два система: система који се заснива на производњи материјалних добара и система у којем важнију улогу има информација

18. Савремено село у змајевим кочијама: село и сељаци не могу да контролишу смјер, нити брзину кретања

III. Традиционални сељак

1. Традиционални сељак се служио природним механизмима, али није њима владао, него је био њихов слуга (земља је била за њега „стара дружбеница „ тиранске ћуди, и он је морао подносити њене хирове)

2. Сељаково знање се темељи на искуству и традицији

3. Традиционални сељак: земљорадња значи за њега сталешки позив и начин живота, а не намет или уску струку

4. Традиционални сељак уважава знања о скривеним законима природе, о астрологији, наука о правом тренутку

5. Традиционални сељак свјестан је обавеза ритма природе („сељачки закони” који се односе на мјесечеве мјене)

6. На рубу сељачког друштва стајала је господа: племићи или грађани; по-

III. Нови тип сељака

1. Сељак претворен у *homo fabera* (највећим дијелом производи за другог)

2. Нови тип сељака укључује и потенцијалног сељака

3. Савремени пољопривредник влада природом, он је подређује својој вољи и управља њоме како он хоће (земља постаје један од многих фактора производње и сељак јој више не придаје мистично значење)

4. Сељак прима менталитет техничара и економски менталитет

5. Испреплетаност улога данас омогућава земљораднику да неке од својих обавеза пребаци на стручњаке, али он задржава право одлучивања

6. Сељак мора признавати вриједности науке

сједници земље који је нијесу обрађивали; љекари; писари; посредници; власници мануфактура; свештеници; учитељи. Сви су они посредно или непосредно живјели од земље и зато су припадали селу и били учесници његове културе

7. Поред природе, сељак се сусреће и са Богом као симболом, доживљавајући га као априорну реалност, али и као апостериорно искуство властитог бивствовања, односно признајући властитито бивствовање као посљедицу божанске моћи. Бога су стварале генерације кроз миленијуме, а он њих

8. Традиционални сељак доживљава љубав у цјелини хоризонталног и вертикалног бивствовања. Усмјерен је на култивисање цјелине властите природе у складу са традицијом

9. Традиционални сељак сагледава смисао рада и живота: унаприједити, а не оштетити

10. Традиционални сељак је тотални човјек.

7. Становници села спознали су своју техничку и културну заосталост и с једнаком ревношћу желе надокнадити и једно и друго

8. Традиционални сељак и данашњи пољопривредник су два типа људи

9. Формира се тип савременог пољопривредника

10. Модерност све више раздваја и отуђује сељака и природу и претпоставља вјештачки однос у све већем степену. У тој ситуацији све више се отуђује и сам сељак од самог себе и од другог сељка

11. Појам сељака данас у контексту појма друштва у генеричком смислу и у смислу стварања друштвених односа, институција и организација

12. „Модерни сељак” се ослања на употребу машина, инструмената, ђубрива и пестицида. Вјерује да може игнорисати „старо знање” о скривеним законима природе, о астрологији, као и науку о правом тренутку. Пораст добитка од бербе већ дуго времена им даје право на то. Тако губи контакт с природом и почиње, прво несвјесно, убрзавати уништавање природне околине увијек потпомогнут индустријом

13. „Модерном сељаку” је важнија потреба него принцип потребе. Усмјерен на парцијално: производњу једне врсте, развој једне гране, једно тржиште, смисао живота тражи у парцијалитету, а не у цјелини. Заробљан је хоризонталним погледом на свијет – овоземаљским, текућим, потрошачким, што не обезбеђује култивисање цјелине човјекове природе

14. „Модерни сељак” редукује смисао рада на производњу што више истога, без обзира на штетне посљедице такве производње. Та усмјереност „жељети увијек, имати више” не може значити прогрес

15. „Модерни сељак” је у процијепу: „Раст газдинства и уништење природе, или очување природе и уништење газдинства”

IV. Традиционално село – друштво, држава

1. Традиционално усмјерен друштвени карактер: релативна стабилност друштвеног положаја на основу фиксираних и институционализованих улога, с адаптивношћу карактерне структуре датом друштву

2. Традиционална власт: легитимност ослања на светост прастих, „одувијек постојећих”, поредака и на вјеровање у легитимност особа које су повезане да на основу њих уживају ауторитет. У власт се вјерује на основу светости традиције

3. Традиционална власт утиче на привређивање на основу карактера своје моћи (тржиште, порези и коришћење пореских извора, рационализација привреде, државни планови и програми, степен слободе приватног

IV. Село – друштво, држава данас

1. Многе земље одржавају „у животу” низ малих сеоских насеља са вишеструким циљевима: задржавају у њима дио становништва; смањују притисак на градове; омогућавају ново мигрирање дјелова становништва у руралне просторе

2. Глобална еколошка криза као посљедица историјске „ирационалности рационалног”

3. Етатистичко-административни концепт политике према селу (сваки концепт који нема за претпоставку село као цјеловиту друштвену заједницу са својом цјеловитом аутохтоном и аутономном структуром, значи село

предузетништва, финансијска политика)

4. Друштвени живот више омеђен географским него друштвеним границама (пољопривредни рад подређен пространству, мрежа друштвених веза и установа такође)

5. Традиционално не почива на антропоцентрализму – прво природа и Бог, па тек онда човјек

6. Традиционално село је резултат еволуције и као такво почива на спонтаном поретку

као субјект, који као такав улази у интеграције)

4. Монополско продирање глобалног друштва у сеоско друштво

5. Утицај друштвеног система на повезивање простора и времена на селу данас

6. Повезивање локалног и глобалног на селу. Координација која прелази границе времена и простора, отвара многоструке могућности промјене, ослобађа од локалних обичаја и поступака

7. Национална држава и село у споју традиције и модерности; етничка и религијска структура и интегрисаност села у друштво

8. Модерности је иманентна глобализација: карактер интеграције села и сељака у ове процесе. Да ли модерност и глобализација значи нестајање сељака као посебног типа становништва, па тиме и села као посебног типа заједнице, или, настајање новог типа сељака и новог типа села

V. Својина

1. Око власништва над земљом организиран је сав друштвени живот села

V. Својина

1. Својина и власничка структура су вишедимензионалне тако да власништво над земљом није основа рада и живота села

VI. Институције

1. Основне институције: школа, црква, администрација, цјелину свога рада и живота вежу за село као и сви они који раде у њима

VI. Институције

1. Основне институције: образовања, вјере, здравства, агрономије, администрације, као и они који раде у њима, само дјелимично вежу свој рад и живот за село

2. Споро тече осавремењивање старих институција на селу и формирање нових с обзиром на укупне промјене и потребе села
3. Губљење идентитета села као заједнице изворних, аутохтоних институција
4. Проблеми колективног и индивидуалног одлучивања (задруге и индивидуална газдинства)
5. Несистематичност везе између сељака и државе, научних и стручних институција
6. Политичко и сталешко представништво земљорадника условљено расцјепом села и глобалног друштва
7. Модернизам производи, између осталог, и секуларизацију сеоског живота, деструктуирање Бога, али и његово реструктуирање
8. Развој савременог села не прати оснивање институција које одговарају систему у којем ће важнију улогу имати информације и осавремењавање постојећих институција у складу са овим системом
9. Дисконтинуитет у развоју савременог села: традиционалне институције нити су остале традиционалне, нити су се мијењале у смислу праћења савремених друштвених кретања; модерне институције нијесу засноване. Модерност је захватила и село као и читаво друштво, по ширини и по снази у смислу промјене неких најинтимнијих и најличнијих карактеристика свакодневне сеоске егзистенције, али не на начин успостављања континуитета између традиционалног и модерног. Село је у одређеној фази историјског прелаза

VII. Породица

1. Структура пољопривредне производње остаје везана за породицу

VIII. Техника, технологија, рад

1. Технику и технологију ствара сам сељак и тако је она у потпуном сагласју са његовом социјално-психолошком структуром и његовом динамиком времена

VII. Породица

1. Типови домаћинства на селу: пољопривредна, мјешовита, непољопривредна, старачка

*VIII. Урбанизација
и индустријализација*

1. Процес урбанизације и индустријализације доноси промјене не само објективних услова и стања на селу него и нове друштвене вриједности – вриједности индустријске цивилизације

2. Иновације и нове технологије утицале су на ширење индустријске културе и матрице индустријског начина живота

3. „Пројекат” санације саобраћаја и аграрне структуре; изградња простора слободног времена, забаве; унутрашње уређење села: улице, тргови, архитектура

4. Село данас живи у амбивалентној ситуацији: жели да поприми градску структуру која се може примијенити на село само дјелимично и то опет на специфичан начин

5. Напредак индивидуалних превозних средстава: бицикл, мотоцикл, аутомобил битно је преобразио традиционално пространство давши му нове димензије као и везу са градом

6. Техничко-технолошка модернизација села данас се брже одвија него многих грана индустрије

7. Продор технике и науке у земљорадњу доводи до темељних промјена у ставу пољопривредника према природи

8. Употреба технике у агрономији тражи да се пољопривредници више специјализују

9. Урбанизација и индустријализација доводе до смањења интереса за село, до расцјепа између села и глобалног друштва, до отуђења владајуће класе од села и сељака

10. Ширење градске културе на селу и урбанизација начина сеског живота

IX. Екологија

1. Надвладава природна средина

2. У традиционалном раду сељак се сусретао скоро искључиво с природом и једино се на њу могао ослањати. Његов рад је тада користио природу на природан начин

IX. Присилни раст

1. Пољопривреда и село се плански трују под паролом веће производње и лакшег рада (неконтролисано сијемо отров, а жањемо болест)

2. У савременом економском систему агрикултура више није усмјерена на задовољавање потреба једне породице, него на производњу за тржиште

3. Данас, брзе и непрестане промјене постају неумољиви закон за пољопривредника. Одвија се присилна модернизација у функцији присилног раста

4. Отпор принудном расту: систем квалитета и одговарајући сертификати за здраву храну, наравно, уз одговарајућу цијену

5. Прогрес се не усмјерава на задовољавање фундаменталних потреба кроз које се изражава сам смисао људског постојања, већ на хедонистичко уживање на бази присилног раста. Село постоји само као економска категорија – за друштво и за самог сељака

X. Традиционализам

1. Традиционализам: конзервира оно што је већ реализовано и његова мјера се намеће новој историјској ситуацији

X. Нова структура села

1. Повећава се број сеског становништва, али не пољопривредног

2. Сеоско становништво је смањено (за половину, некад и за двије трећине), стално становништво сведено је на групу обрађивача земље и на тај начин село је изгубило своју цјелину и разноликост, дакле услове своје друштвене и културне аутономије

XI. Вријеме и простор

1. У свим премодерним културама, укључујући и велике пољопривредне цивилизације, ниво просторно-временског раздвајања је релативно низак (поготово у упоређењу са модерношћу)
2. Онтолошка сигурност у премодерном свијету мора се разумјети првенствено у вези са контекстом повјерења, као и облицима ризика и опасности који су присутни у локалним околностима датог мјеста
3. Окружење ризика у премодерним културама: пријетње и опасности које потичу од природе, људског насиља и губитка религиозне утјехе
4. У премодерним културама постоји доминација четири локализоване контекста: сроднички систем, локална заједница, религиозна космологија и традиција

3. Сељаци не сачињавају базу „националне пирамиде”

XI. Динамизам модерности

1. Нова форма сељачког друштва на бази динамизма модерности: раздвајања времена и простора, комплементарног развоја односа искорјењивања и поновног укорјењивања, рефлексивности у споју традиције и модерности
2. Расподјела времена: продуктиван рад, послови у кући, ситни послови за разоноду и слободно вријеме
3. Сељаков рад и начин живота се не поклапају
4. Модерност је вишедимензионална, а на селу се испољава: капиталистички карактер (систем робне производње, инвестиције – профит – инвестиције, приватно власништво над капиталом и најамни рад); утицај индустријализма (средишња улога машинерије, употреба неорганских извора енергије за производњу добара); „рационални капитализам” (биروقратија као облик рационализације на бази технологије и организације људских дјелатности)
5. Искорјењеност друштвених система: „издизање” друштвених односа из локалних контекста интеракције и њихово реструктурирање у оквиру надређеног протезања времена и простора. Друштвени односи као цјеловит систем села данас су измјештени у парцијализоване и повремене односе са окружењем. Село је испражњено од своје цјелине
6. Повјерење се не односи на појединца него на апстрактна својства (екс-

пертски системи, техника, технологија, професионална знања) Сељак је свјестан алтернатива када одлучује, прихвата ризик за посљедице властитог дјеловања или одлуке, а не израз скривених значења природе или неизрецивих намјера божанства

7. Поуздање се односи на прихваћен став да ће познате ствари остати стабилне. Одговорност је на другима

8. Рефлексивност: комбинација модерног и традиционалног. Традиција може бити призната, али само у свијетлу оног знања чија се аутентичност не потврђује искључиво самом традицијом. Традиција добија свој идентитет само кроз рефлексивност модерног

9. Рутинизација сеоског живота данас није заснована на традицији него управо на модерности

10. Савремено село је са „прерушеном” традицијом (повратак религије и слично)

11. Модерност поткопава разум: нема сигурности да ће било који елемент новог знања остати неизмијењен. Нарочита је несигурност са становишта посљедица по човјека, привреду и друштво. Често се испостави да то ново знање има катастрофалне посљедице уопште, па и у пољопривреди

12. Онтолошка сигурност савременог сељака и села у ширем смислу поуздање које је својствено већини људи када је ријеч о континуитету њиховог самоидентитета и о сталности присутног друштвеног и материјалног окружења дјеловања

13. Данашње село резултат је револуција које су долазиле споља у односу на село и као такве разбиле његову спонтаност, изворност и аутономију. Иста ситуација је са селом и у периоду постсоцијалистичке трансформације

Садржаји традиционалног и модерног изведени су из релевантних социолошких студија, али не у смислу временске сукцесије прошлост – садашњост – будућност, при чему би традиционално било везано за прошлост, а модерно за садашњост и будућност, већ у споју каузалне и смисаоне адекватности бивствовања човјека и његове заједнице. Ови садржаји имају *теоријско-методолошки значај у виду хипотетичких формулација* за социолошко разумијевање, тумачење и објашњење односа традиционалног и модерног у савременом селу у Црној Гори и наравно, стицање нових сазнања о том феномену.

2. ДИСКОНТИНУИТЕТ ТРАДИЦИОНАЛНОГ И МОДЕРНОГ

Традиција је основ одржавања друштвеног и духовног континитета појединаца и друштвених заједница. Свака генерација преузима од претходних на рефлексиван начин, а то значи активирајући своје стваралачке способности, интересе, жеље и циљеве, поглед на људе, друштво и свијет, на норме, обичаје, мишљења, понашања и дјеловања. Традиција, насупрот традиционализму, не конзервира старе представе и схватања и не намеће их новој историјској стварности. Дјелотворност традиције се може социолошки идентификовати у њеном споју са савременим, при чему вредновање и превредновање захвата и традиционално и савремено. Са тог становишта сагледавамо однос традиционалног и модерног у савременом селу у Црној Гори.

Социолошку идентификацију споја традиционалног и модерног у савременом селу у Црној Гори почнимо од феномена власти.

Weber пише да традиционална власт легитимност ослања на „светост прастарих („одувек постојећих“) поредака и моћи, и кад се у њу верује на основу те светости“ (Weber, 1976, 178). Моћи и власти које на основу назначених елемената уживају ауторитет у савременом црногорском селу нема, па не може бити ни рада и организације у том смислу. Међутим, у савременом црногорском селу се није конституисала ни аутономна власт већ су практично сва моћ и власт које владају селом, ван села. То се односи једнако на домен привређивања (тржиште, порезе и коришћење пореских извора, рационализацију сеоске привреде, државне планове и програме, стварање монопола); развој села и квалитет живота на селу и уопште производњу друштвеног живота села. Село у Црној Гори је

изгубило самосталност у сваком погледу: демографском, политичком, економском и културном.

Цивилизацијски бумеранг је и овдје дјеловао: оно што смо чинили са селом јуче, данас нам се враћа. (Вукићевић, 1998, 2002) *Цивилизацијски вакуум „опустошене” друштвене структуре села у Црној Гори, испразњене од традиционалног и модерног може се испунити само конституисањем села као цјеловите културне заједнице у којој ће, као таквој, људи проналазити квалитет и смисао живота.* Културолошка димензија даје смисаону адекватност свим другим компонентама рехабилитације села у Црној Гори. Иначе, не можемо очекивати превладавање историјске „ирационалности, рационалног” која на село дјелује у двоструком виду: у сфери производње тјера на принудни раст, а у сфери друштвености на губитак идентитета села као специфичне заједнице и све већој зависности од спољних фактора. Принудни раст гони сељака на све већу производњу и то без обзира на посљедице по природу и квалитет производа, а губитак идентитета оставља село без властитих, аутономних, изворних институција, тако да његову бригу брину други. Тако је нестала социо-културна интактност села, а која се одликовала динамиком социјализоване природе са границом оптималне дистанце културног и природног система. Еколошка катастрофа ће присилити постиндустријска друштва да се врате у школу код сељачког друштва у погледу изналажења границе оптималне дистанце културног и природног система. Што прије то боље (Ћифрић, 1989).

Структурна равнотежа у традиционалном сеоском друштву била је резултат спонтаног, еволутивног развоја потврђиваног искуством. До промјена је долазило полагано тако да је свака новина морала чекати смјену генерација да би добила своје мјесто у систему вриједности и да би била прихваћена као елемент традиције групе. У традиционалном селу претежан дио технике и технологије производио је сам сељак и тако је она била у потпуном сагласју са његовом социјално-психолошком структуром и њеном динамиком. Данас се техничко-технолошке промјене често брже одвијају у пољопривредној производњи него у неким другим областима друштвене дјелатности. Скоро сва техника и технологија сељаку долази са стране и захтијева његову радикалну трансформацију у погледу обављања послова, организације рада, друштвених односа на селу, породичне структуре која се, за разлику од традиционалног села, данас врло ријетко подударе са сеоским газдинством.

Друштвени живот села је данас више под утицајем рада (опредмећеног и живог) изван села него сељачког рада. Поготово, ако имамо у виду чињеницу да се крећемо из система који се заснива на производњи материјалних добара ка систему у којем ће важнија улога припасти информацији. Важни су за село и сељачков рад и живот путеви, вода, електрификација, али све то треба да прате компоненте информатичког система одговарајуће институције које представљају модеран начин и облик организације друштвеног живота села. На селу у Црној Гори не само што нема таквих институција већ ни традиционалне институције из области образовања, духовности, здравства и друге нијесу осавремениле свој рад. Поред тога ове институције су осиромашиле и своје традиционалне садржаје и активности, а њихови дјелатници само повремено бораве у селу, веома мало или нимало учествују у друштвеном животу села. (Министарство просвјете и науке Црне Горе стимулише просвјетне раднике који раде у сеоским школама да живе у граду плаћајући им путне трошкове, умјесто да им обезбјеђује станове и друге услове за рад и живот на селу у којем је и школа. Тиме осиромашује рад школе и друштвени живот села).

Село у Црној Гори нема континуитет у смислу генетичког споја структуре традиционалног и структуре модерног, при чему би се задржавала суштина и једног и другог уз квалитативно посредовање. Влада дисконтинуитет у специфичном облику: нема ни традиционалних ни модерних институција у правом смислу. Традиционалне институције (црква, школа, обичајне и моралне институције) нити су остале традиционалне нити су се модернизовале у смислу праћења савремених кретања. За конституисање модерних институција село није имало властитих снага, а друштво је више било заинтересовано да управља селом „одозго” него да му помогне у том погледу. Тако садашње стање на црногорском селу можемо означити као одређену *епизоду историјског прелаза* чију суштину треба идентификовати како са становишта узрока тако и са становишта посљедица.

Ову епизоду историјског прелаза карактерише таква деструкција да можемо рећи да села као цјеловитог система друштвених односа и нема. Сада село у Црној Гори бивствује на бази парцијализованих односа са окружењем, при чему су моћ и утицај егзогених фактора одлучујући. Посљедице модерности на село дјелују на специфичан начин. Подстичу временско-просторно раздвајање, људе удаљавају чинећи непосредни контакт сувишим, што је у селу чини-

ло суштину и рада и друштвеног живота. Имамо искоријењеност друштвеног система села у виду „издизања” друштвених односа из локалног контекста интеракције и њихово рестаурирање у оквиру неодређеног протезања времена и простора (Gidens, 1998, 30).

Рутинизација сеоског живота веома је присутна, али није заснована на традицији већ управо на модерности. Повратак неким садржајима традиције у том контексту остаје на нивоу прерушене традиције (повратак религији, рецимо).

Слика савременог црногорског села је слика „змајевих кочија” у којима село и сељаци не могу да контролишу ни смјер, ни брзину кретања.

Наравно, да сељак у таквој ситуацији нема елементаран ниво „онтолошке сигурности” нити у погледу континуитета властитог самоидентитета, нити у погледу сталности присутног друштвеног и материјалног окружења дјеловања.

Када је у питању самоидентитет сељак је у амбивалентној ситуацији: да ли одржати идентитет традиционалног сељака, или остваривати самоидентитет у новом виду, примјерен новонасталој историјској ситуацији.

Државна политика и програми према селу и сељаку у социјализму као ни у постсоцијализму нијесу обезбеђивали селу и сељаку елементарну стабилност ни друштвеног ни материјалног окружења дјеловања.

Посљедице оваквог односа према селу су не само физичке, већ много више метафизичке и зато их је немогуће објаснити само узроком нити „узроченом прошлости”. „Похарано село” – село у дисконтинуитету традиције и модерности је под пресијом метафизичке посљедице нихилистичког духа који утемељује презир према селу. Несрећа је у томе што се још увијек не увиђа да је то израз једне примитивне културе и што програмски и дјелотворно не стварамо основе културе рефлексивне модерности у којој се потврђује традиција, не само на основу традиције, него на основу нових знања, схватања и осјећања. Треба стварати могућности функционисања традиције у контексту савремене цивилизације.

3. ВРАЋАЊЕ „ЖИВОТА СЕЛУ” ПАРЦИЈАЛНИМ ПРИСТУПИМА

У Пројекту: Правци развоја Црне Горе еколошке државе – Одељак: Правци развоја еколошки и социјално орјентисане пољопривреде

вреде, пише: „Први и најважнији услов је да постоји економски мотив” (2002, 68). Наравно да не треба спорити значај економског мотива, али треба имати у виду да он није условљен само економским чиниоцима и поготово, да економски мотив не производи аутоматски економски рационално понашање појединаца и колектива. Зелена стратегија Црне Горе до 2000. године темељи развој црногорског аграра на својинској и управљачкој трансформацији; организованости, предузетништву и руковођењу; развоју система агрознања (истраживање, образовање, савјетодавне службе); приоритетима инвестиционог развоја; промјенама привредног система и нове аграрне политике.

Свака од ових мјера има значај, али ни једна сама за себе нема жељену дјелотворност у постизању конкретног циља везаног за њу, поготово не може одиграти улогу ревитализације села као цјеловите друштвене заједнице.

Концепт развоја пољопривреде се заснива на развоју приватног сектора и индивидуалног пољопривредног газдинства. На том плану је и донесен закон о враћању земљишта ранијим власницима. Умјесто очекивања да ће приватни власници враћено земљиште активирати у сврху пољопривредне производње они су га употребили за друге намјене, а огромни воћњаци, виногради и засади агротехнички усавршени и опремљени убрзо су постали запуштене пољане. Поред тога, и прије овог закона о враћању земљишта из друштвене својине 97-98% обрадивог пољопривредног земљишта и 98% капацитета сточног фонда налазило се у приватном власништву. Процјене су да се у Црној Гори површине ораница и башта смањују по 474 ha годишње. Очигледно, самим власништвом се не може ријешити проблем развоја пољопривреде, поготово не проблем ревитализације села, односно враћања „живота селу”.

Црна Гора као европска оаза предвиђена је по Пројекту: Правци развоја Црне Горе еколошке државе. Она треба да обезбиједи склад између економско-технолошког развоја, потреба за запошљавањем (отварање радних мјеста и раста квалитета живота запослених); укупног социјалног развоја и очувања животне средине као специфичног животног подручја које представља простор чисте земље, воде, ваздуха, природне хране, мира, одмора и гостопримства, једном ријечју европску оазу високог квалитета живота (Hollitscher, 1985).

Ова идеално-типска пројекција Црне Горе као еколошке државе одрживог развоја јесте рационалистичка конструкција, макар што

се тиче села. „Само такве рационалне конструкције смисаоно разумљивог дјелања јесу социолошки типови реалног збивања који се у стварности барем приближно могу посматрати” (Weber, 1976, 9). *У садашњем стању црногорског села не можемо ни приближно наћи пројектовану „оазу високог квалитета живота”.* Без села које ће пуноћом своје унутрашње структуре моћи да задовољава потребе еколошке државе одрживог развоја читав програм се непобитно доводи у питање. И то села које ће на рефлексиван начин спајати традиционално и модерно. Лако је конструисати идеални тип који нема везе са стварношћу, али то је скоро безвриједна конструкција чије утопијско нема изгледа да пређе у историјско већ остаје на утопистичком нивоу. Треба конструисати идеални тип чије утопијско има реалне изгледе да пређе у историјско.

Мастер план као стратегија туризма Црне Горе 2000-2020. такође се ослања на село у Црној Гори, али на село у којем имамо креативни спој традиције и модерности, јер је другачије немогуће рачунати на интересовање савремених туриста. Туристи се често више интересују за традицију него за модерно, али је то интересовање немогуће задовољавати без ослонаца на модерна средства комуникације. Тежње туриста за оригиналношћу, контактима са људима, откривањем предјела и аутентичним културама, затим објаснити и инсценирати културу, данас је незамисливо без коришћења нових технологија и савремених средстава комуникације. Са тим се не стварају само туристичке атракције већ се у знатном броју отварају нова радна мјеста и то не само у туризму него и у низу других дјелатности, стимулишу структурно сиромашне регије, прије свега сеоска подручја и, наравно, шири туристичка понуда и трајање боравка туриста.

У Зеленој стратегији Црне Горе до 2000. сва брига је усмјерена на аграрни сектор као техно-економску категорију. Нема у тој стратегији села као друштвене категорије која носи сву динамику овог сектора. Зато све агротехничке, инвестиционе и друге парцијалне мјере не дају праве и трајне резултате.

Ако је за одрживи развој Црне Горе неопходна равноправност сва три основна сегмента: економија; друштво (социјални развој, друштвени и културни просперитет); очување природне средине, онда је одржив развој немогуће остваривати без села као специфичне и цјеловите заједнице, то јест једне од примарних ћелија друштва, његовог социјалног развоја и друштвеног и културног просперитета.

Село има, и све ће више имати, у томе незамјенљиву друштвену улогу, али је може успјешно остварити само са својом развијеном, пуном аутентичном структуром и психо-социјалним особеностима као основом свог дјеловања и понашања. Зато је неопходно предвидјети рехабилитацију, поступно и према реалним изгледима, како у физичком, тако и у антропо-културном, социодемографском, економском смислу села, имајући у виду њихове природно-географске услове и социјално и антропо-културне елементе наслеђа (Bassom, 1995).

Рехабилитација села у Црној Гори не смије почивати на његовој постојећој структури, јер је она фалична. Она је у Црној Гори општа друштвена потреба на којој се мора заснивати програм обнове села као цјеловите друштвене заједнице новог типа. Вријеме је да већ једном увидимо, да програми пољопривреде, туризма и други који се упућују према селу иду у скоро празан простор у којем нема села као цјеловите друштвене заједнице, спремне и способне да их прихвати и реализује.

Истина, у Програму развоја Црне Горе – еколошке државе елементарно су назначена питања: социјалног развоја; социјалних механизма; опредјељења садашње генерације да ријеша питање развоја уз обезбеђивање економског, еколошког и социјалног развоја. Међутим, треба имати у виду да је социјално планирање веома сложен задатак и да његова стратегија не може остати на математичким прорачунима који се користе при техничком, а дјелимично и при економском планирању. Социјално планирање мора узети у обзир понашање и вриједносне орјентације људи, људске потребе и мотивације, сложену структуру интереса – појединачних, групних, друштвених и њихове супротности. Зато се овдје поставља низ питања: Како доћи до ваљаног социјалног плана који би реално изразио општу друштвену потребу Црне Горе у погледу враћања „живота селу“? Који су то социјални механизми када је у питању црногорско село? У чему је опредјељење садашње генерације и кога је идентификовао у економији, екологији, социјалном развоју? У свему назначеном предстоји нам озбиљан задатак који можемо ваљано обавити једино на професионалан начин – ангажовањем научних институција којима је професионална обавеза социјално планирање.

Познато је да многе развијене земље имају дугорочну политику одржавања малих сеоских насеља чиме постижу вишеструке циљеве: задржавају у њима дио становништва; смањују притисак

на градове; подстичу ново мигрирање дјелова становништва у руралне просторе; оживљавају или отварају нове привредне активности и све то уз истовремено одржавање сеоских насеља у „животу” и одржавање и унапређење природне околине. На професионалан начин припрема се и реализује реформа територијалних заједница са основним циљем стварања истинских заједница које својом аутономијом и унутрашњом организованом, оспособљеношћу и аутентичном заинтересованом могу исказивати своје могућности и вршити адекватан утицај на друштво и државу у питањима значајним за њих. (СР Њемачка је 80-тих година од 24.282 насеља формирала 8.660).

4. ИДЕАЛНИ ТИП САВРЕМЕНОГ СЕЛА У ЦРНОЈ ГОРИ

На основу дијагнозе тешко обољелог села у Црној Гори не можемо дати терапију за његово излечење без концепта здравог села. До сада смо се претежно бавили болестима садашњег села, прије би се могло рећи остацима некадашњег села, и то повремено и на парцијалан начин, запостављајући законитости функционисања цјелине села кроз спој традиционалног и модерног у контексту глобалних кретања.

Прво морамо признати да немамо Концепт здравог села или Нови тип села који би одговарао савременим историјским и друштвеним околностима Црне Горе и њеним стратешким опредељењима и перспективама развоја. Није ни било нарочитог интереса владајућих елита у том погледу, с обзиром на то да селјаци не сачињавају базу „националне пирамиде”. Према попису становништва у Црној Гори из 1991. године од 616. 632 становника пољопривредних и сродних радника је било 22. 012. *Потреба за новим типом села је, прије свега, потреба савременог и прогресивног развоја Црне Горе, а не само потреба села.* Основана је претпоставка да у свим структурама становништва Црне Горе, са становишта садашњости и поготово са становишта будућности, постоји отворен или латентан интерес за враћање „живота селу”. Треба испитати ту структуру интереса, типизирати је и уградити у Нови тип села уз глобалну оријентацију друштва да ствара могућности да она профункционише (Hirschman, 1999).

Идеални тип новог села треба да садржи све елементе који значе унапређење квалитета живота на селу за све људе који се опреде-

љују да живе и раде на селу, или само да живе на селу, а раде негде друго, или да као туристи бораве на селу и слично.

Политика према селу заснована на тим елементима ће резултирати формирањем нове структуре села са актерима способним и заинтересованом за даљи напредак села. Тада ћемо имати унутрашњу снагу, аутохтону и аутономну, за цјеловит, прогресиван развој села у интересу не само села него и за одрживи развој Црне Горе у цјелини. На овој релацији оствариваће се интеграција интереса градског и сеоског становништва у смјеру унапређења села у Црној Гори.

Опредјељење државе и друштва да ревитализује село у Црној Гори не може имати успјеха без темељног знања о селу. Данас смо много богатији са знањем из агрономије, економије села него са знањем о селу, поготово него са знањем о оном типу села у Црној Гори који би изражавао садашње и будуће потребе црногорског друштва у цјелини. Концептуално заснивање новог типа села у Црној Гори је неопходан корак у закономјерном повезивању Принципа и Новог почетка.

Нови тип села у Црној Гори није дугорочни идеал, јер се људска рационалност не може заснивати само на умном избору циља, већ у проналажењу средстава за циљеве које је сам живот наметнуо спонтано (Марковић, 1999). Садашњу ситуацију села у Црној Гори, села у дисконтинуитету традиције и модерности, села без села, наметнуо је сам живот. Насушну потребу црногорског друштва да ревитализује село, такође. Према томе, Идеални тип новог села није дугорочни идеал чије остваривање треба очекивати у далекој будућности. То је Концепт који треба утемељити на научно егзактно испитаним потребама и могућностима постепене реализације. Потребу за новим типом села нам је наметнуо сам живот. То је потреба цјелине друштва и као таква се може ситуирати само у Идеалном типу новог села који умногоме трансцендира садашње село у Црној Гори. Потреба за здравом храном, здравим животом, здравом еколошком средином, много је више потреба оних који су у граду, него самих сељака (Вукићевић, 1996).

За дијагностицирање свих садржаја Идеалног типа новог села у Црној Гори и на бази тога предлога терапије неопходан је темељан интердисциплинарни научни приступ у којем социолошка наука мора играти кључну улогу.

При конструисању Идеалног типа новог села у Црној Гори треба имати у виду да живот на селу има не само онтолошку и епи-

стемолошку, него и аксиолошку димензију (Иљин, 1998). Идеални тип новог села и практично-политички програми који се нуде на основу њега, могу имати егзактну онтолошку основу и епистемолошку доказаност, али ако се у друштву не развија систем вриједности који све то подржава и прихвата не могу се очекивати добри резултати. *Данашњи систем вриједности у Црној Гори држи село на најнижој могућој лествици*. Није то лако промијенити, нарочито код младих, а ту је најбитније довести до промјене. *Према томе, Идеални тип новог села, јесте не само онтолошки и гносеолошки појам него и вриједносни појам, што претпоставља и његово аксиолошко, то јест вриједносно одређење, и даје му ниво категоријалног одређења*. Овдје се остварује веза Идеалног типа села са стварношћу и његово идеално постаје не само историјски могуће, него и вриједносно прихватљиво. Промјена установа, закона, обичаја, културе, морала у вези са селом у том случају неће бити наметнута „одозго”, већ спонтано прихватана, рефлексивно се односећи и према традицији и према модерности.

Идеални тип новог села мора предвиђати повратак моћи селу кроз конституисану структуру у споју традиције и модерности, што ће пратити формирање актера као унутрашње снаге села и носиоца његове аутономне моћи. То треба да допринесе неопходном процесу дисперзије центара моћи и разбијању једног центра моћи у друштву, успостављању више центара моћи зависно од природе рада и организације друштвеног живота појединих субјеката друштва. Диференцира се тиме друштвена и државна сфера као основа демократизације друштва.

Једноставно, Идеални тип новог села афирмише село као центар сам за себе који по својим карактеристикама природним, привредним, друштвеним значи центар одређених вриједности које људи не могу имати у граду.

Идеални тип новог села у Црној Гори би на тај начин пратио свјетски процес који се карактерише дисперзијом центара моћи, омогућавајући тако специфично структурираним областима дјелатности и друштвеног живота да аутономно на најбољи начин испоље своје могућности. *Село у Црној Гори, у том смислу, треба да постане својеврсно значајна тачка њеног дисперзованог центра рада, живота и моћи – просторно и временски, и наравно, значајан фактор превладавања ауторитарне свијести која тражи један центар и једног вођу*. Централистички систем прави формалну интеграцију,

а у суштини представља дезинтеграцију, расипање, запостављање и борнирање најкреативнијих снага друштва.

Дефинисање села у Црној Гори као специфичног, аутономног центра не значи његову аутархију и затвореност или изолованост. Идеални тип новог села уграђује комуникацију на релацији село – град на *принципу истовремености*, што ће рећи да између њихових структура времена непрестано дјелује дијалектика квалитативног посредовања. *Резултат такве дијалектике јесте спој Времена и Прогреса на принципу квалитета, подизање квалитета живота за све у свим областима живота и рада, у граду и селу, очувању природе и свих принципа одрживог развоја* (Фабијан, 2001).

Овај систем комуникације из основа мијења однос према селу као потрошној јединици. Политика према селу била је у основи усмјерена на то како обезбиједити да село произведе добра која ће трошити грађани не бринући се да ли то испуњава смисао живота сељака и села. *Идеални тип новог села у Црној Гори јесте израз свеобухватне сврховитости у склопу заједничког пројекта укупног развоја Црне Горе, а не никако парцијални пројекат села и о селу. Његова је тежња да усмјери људе ка сталном тражењу свеобухватне сврховитости, мобилизацији народне воље и формирању јавног мњења о таквој визији развоја села и подизања квалитета живота.*

Операционализација Идеалног типа новог села у Црној Гори: план социјалних потреба и развоја села; разрада социјалног развоја; сакупљање информација за план социјалног развоја села (постојећи и потенцијални становници); разрађивање и припрема посебних програма; пропагандно-просвјетна дјелатност; социјална адаптација одређених структура – нарочито нових становника; превладавање социјалних напетости у новонасталој структури села; потребне уредбе, посебно о служби социјалног развоја села; потребни професионалци; социјална организација новог типа села, са потребним институцијама; однос формалног и неформалног система и њихово јединство; систем планирања – циљеви, избор средстава, преглед материјалних или социјалних могућности и израда практичних мјера; укључивање оних којима све ово треба да служи, а не њихово игнорисање; научне методе управљања социјалним процесима које потврђује пракса имајући у виду да је сама пракса евидентно одбацивала парцијалне економистичке, техницистичке и бирократске приступе који занемарују социјалне садржаје и процесе, или их третирају на непрофесионалан начин, што је још горе;

поштовање закона пропорционалног планског развоја друштва и његове социјалне структуре.

Овдје је битно једно претходно питање: Какву и чију моћ претпоставља приступ темељном раду на разради Идеалног типа новог села у Црној Гори и његовој реализацији? Уз то: На који се начин могу активирати они субјекти-индивидуални и колективни, у чијем је то непосредном и трајном интересу и интересу друштва у цјелини? Ко зна, хоће и може да у име њихово покрене ту иницијативу? Карактер глобалне организације и развоја Црне Горе који треба да обезбједи обавезу институција, Владе и других субјаката да раде на том задатку? Ко може бити кључни актер, или актери, ове јако сложене промјене? Који актер има интерес да приступи стварној промјени?

Сада нема тог актера на селу. Нема те друштвене снаге на селу која би била носилац производње адекватног друштвеног живота који би значао враћање „живота селу” и смисла живота на селу, не само пољопривредника него и припадника ширих структура становништва.

Детерминистички приоритет између структура и дјелатника не може се овдје одредити априорно, већ он зависи од конкретног сплета историјских околности. Недостатак социјалне, економске и вриједносне структуре на црногорском селу може се надокнадити само еволутивним путем, постепеним развојним путем, што ће пратити благовремено формирање друштвених снага способних да прате тај пут, потврђују да и даље унапређују властитим знањем и искуством. На селу би се формирала мултидимензионална структура, по хоризонтали (разних професија и занимања) и по вертикали (различитих слојева); оних који живе и раде на селу; оних који само живе на селу а раде у граду, или обрнуто, живе у граду а раде на селу; уравнотежена старосно-полна структура и тако даље. Када се већ створи таква структура, она ће сама на бази својих потреба, интереса и циљева даље развијати село.

ЦАНУ и Филозофски факултет су исказали своју научну и моралну одговорност у том погледу организацијом овог Научног скупа, а његовим резултатима, сигуран сам, учиниће први изузетно значајан корак.

ЛИТЕРАТУРА

1. Bassom, Tibi (1995), *Krieg der Zivilisationen, Politik und religion zwischen-Vermunft und Fundamentalismus*, Hamburg
2. Благојевић, Обрен, (1996), *Пива*, Београд, Стручна књига
3. Brand, K – W (Hg) (1985), *Neue soziale Bewegungen in Westeuropa und den USA*, Frankfurt, Campus
4. Дрјахлов и др. (1997), *Социологија рада*, Никшић, ЦИД и Институт за филозофију и социологију
5. Фабијан, Јоханес, (2001), *Вријеме и Други*, Никшић, Јасен
6. Гиденс, Ентони, (1998), *Последице модерности*, Београд, Филип Вишњић
7. Хиршмах, Алберт, (1999), *Страсти и интереси*, Београд, Филип Вишњић
8. Hollitscher, Walter (1985), *Natur und Mensch im Weltbild der Wissenschaft*, Berlin, Akademie-Verlag
9. Hubert, M. (1986), *Natur als Kulturaufgabe*, Stuttgart, Deutsche Verlags-Astalt
10. Иљин, Иван, (1998), *Пут духовне обнове*, Београд, Логос
11. Килибарда, Крсто Ш. (1998), *Морално-еколошка култура*, Београд, Драганић
12. Костић, Цветко, (1955), *Сељаци индустријски радници*, Београд, Рад
13. Костић, Цветко (1975), *Социологија села*, Београд
14. Марковић, Михаило (1999), *Друштвена мисао на граници миленијума*, Београд, Службени лист
15. Милошевић, Божо, (1997), *Умеће рада*, Нови Сад, Филозофски факултет
16. Ћифрић, Иван, (ур.) (1989), *Еколошке дилеме*, Загреб, Социолошко друштво Хрватске
17. Вебер, Алфред (1987), *Трагично и историја*, Нови Сад, Дневник
18. Вебер, Макс, (1976), *Привреда и друштво*, Београд, Просвета
19. Вукићевић, Слободан, (1996), *Идеал и стварност екоменаџмента*, Никшић, СО
20. Вукићевић, Слободан (2002), *Транзиција, својина, власништво*, Београд, Институт друштвених наука, (Зборник; Транзиција и институције)
21. Вукићевић, Слободан (1998), *Симулирање промјене – трансформација социјализма*, Подгорица, Универзитет Црне Горе

Slobodan VUKIĆEVIĆ

PEASANTS WORK BETWEEN TRADITION AND MODERNITY
really
WILLAGE BETWEEN TRADITION AND MODERNITY

Summary

Sociological understanding of peasant's work extends discussion on willage between tradition and modernity. Theoretical-methodologically operationalization has produced 139 elements of traditional and modern. By using these elements has been concluded that willage in Montenegro was in episode of historical transit, characterized by discontinuity: there isn't nor traditional nor modern institutions in real meaning. In the name of „rehabilitation” of the willage the state resolves only partial activities which can not give back „the life to the willage”. In this work the ideal type of the new willage has been worked out. By successively realization of the ideal type, the total business – economical, ecological and social structure of willage and its actors would be reestablished. With this we would get the inner strength of the willage, which would fight out adequate position of the willage in Montenegro society as whole.

